

Навчально-науковий юридичний інститут

ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ

Банасевич І.І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права

Дискусія щодо існування комплексних галузей права та комплексних правових інститутів бере свій початок ще із радянської теорії права. Першим ввів в науковий обіг поняття «комплексна галузь права» В.К. Райхер у праці «Общественно-исторческие типы страхования» (1947 р.). Учений навів умови, яким має відповідати сукупність правових, щоб називатись комплексною галуззю: 1) така сукупність правових норм повинна бути об'єднана самостійним предметом правового регулювання; 2) коло суспільних відносин, які регулюються такою галуззю, повинні володіти суспільною значимістю; 3) нормативно-правовий матеріал, який утворює таку галузь, має відрізнитись великим обсягом [1, с. 85]. Свій подальший розвиток теорія про комплексні (вторинні) утворення знайшла у працях С.С. Алексєєва, який виокремлював в ієрархії структур головну (норма, інститут, галузь) й одночасно допускав подвоєння і потроєння структури права, які як комплексні утворення нашаровуються над головною. [2, с. 110].

Оскільки дискусія щодо теоретичного розуміння таких понять як комплексна галузь права, комплексний чи міжгалузевий інститут права не становить предмет цього дослідження і його метою не є детальна оцінка переваг та недоліків різноманітних наукових концепцій, вважаємо за доцільне підтримати представників Одеської школи права, які висловили думку, що ознаки комплексності в правовому регулюванні мають ті галузі права, які органічно поєднують в собі публічні та приватні інститути; комплексність також характеризує матеріально-правові галузі права, які всередині своєї структури містять процесуально-процедурні інститути; до комплексних галузей права відносяться також ті галузі права, які об'єднують інститути, що мають спочатку різні предмети правового регулювання, однак – спільну мету та методи правового регулювання, а тому – однорідні функціональні характеристики. Комплексні галузі права – це системні нормативні комплекси в структурі права, які визначаються спільними метою та методами правового регулювання різних за своєю соціальною природою суспільних відносин, що виникають та існують в певній сфері суспільства [3, с. 134].

Правовий інститут – це невелика спільність норм, специфіка та автономність якої не виходять за рамки однієї галузі права. Деякі відносини не можуть бути врегульовані в межах однієї галузі права, оскільки, зважаючи на їх складність, потребують комплексного (складного) регулювання. У такому випадку норми, які спрямовані на регулювання таких відносин, утворюють комплексні

інститути чи комплексні галузі. Як бачимо, існування комплексних правових інститутів зумовлене об'єктивно. Основною метою таких інститутів є ефективно правове регулювання соціально значущих суспільних відносин.

Правові норми, які спрямовані на регулювання відносин у сфері захисту прав споживачів, утворюють інститут захисту прав споживачів, комплексність якого полягає у поєднанні приватноправових та публічно-правових начал правового регулювання. Захист прав споживачів – це цілий комплекс заходів, які реалізуються державою, судовими органами, органами місцевого самоврядування, громадськими формуваннями, що спрямовані на регулювання відносин, які виникають між споживачем та суб'єктом підприємницької діяльності. Публічно-правові начала знаходять втілення у державному захисті прав споживачів, характерною ознакою якого є наявність органів державної влади, яким надані повноваження контролю у сфері захисту прав споживачів. Приватно-правові засади регулювання втілюються у нормах цивільного права, оскільки відносини, що виникають за безпосередньої участі споживача мають майновий характер, в яких споживач виступає стороною цивільно-правового договору.

Виходячи із ознак, що наводяться в теорії права та притаманні правовому інституту загалом [4], можна назвати *ознаки інституту захисту прав споживачів*: формується об'єктивно, а не створюється штучно; регулює суспільні відносини об'єднані окремою видовою особливістю – сторонами (однією із сторін виступає споживач – фізична особа, а іншою суб'єкт підприємницької діяльності), а також реалізовує особливе завдання – захист прав споживача; володіє відносною нормативною самостійністю, стійкістю та автономністю функціонування; характеризується особливими засобами правового регулювання, які забезпечують правову рівність економічно нерівних суб'єктів; володіє цілою низкою загальних понять у власних межах, які забезпечують належне (без прогалин) правове регулювання відносин за участю споживача.

Отже, «інститут захисту прав споживачів» є комплексним правовим інститутом, оскільки складається із сукупності відносно відособлених норм права різних галузей і спрямований на регулювання певного виду взаємозалежних суспільних відносин. Даний правовий інститут об'єднує правові норми конституційного, адміністративного, кримінального, екологічного, господарського та цивільного права. Об'єднуючим фактором виступають суспільні відносини за участю споживача, права та законні інтереси якого покликаний захищати даний правовий інститут.

1. Райхер В. К. Общественно-исторические типы страхования. Москва ; Ленинград, 1947. 284 с.
2. Алексеев С. С. Теория права. Москва : Бек, 1995. 320 с.
3. Общетеоретическая юриспруденция : учебный курс : учебник / под. ред. Ю. Н. Оборотова. Одесса : Феникс, 2011. 436 с.
4. Скакун О.Ф. Теория права і держави: підручник. 3-є вид. Київ : Алерта ; ЦУП, 2011. 524 с. URL: https://pidruchniki.com/1262091843012/pravo/teoriya_prava_i_derzhavi.